

Z KORESPONDENCJI

W sprawie komentarza do I Księgi *Obrotów* Mikołaja Kopernika

W rozdziale II pierwszej księgi *O obrotach sfer niebieskich* Kopernik omawiając kulistość Ziemi podaje przykłady gwiazd widocznych w różnych szerokościach geograficznych: „... stąd Italia ogląda końcową gwiazdę Rzeki, która w naszym kraju, leżącym w zimniejszej strefie, jest nieznana“ [1]. Ową „kończącą gwiazdę Rzeki“ wydawcy dzieł Kopernika uważają za identyczną z α Eridani (Achernar) (np. Menzzer [3], A. Birkenmajer [2]). W świetle tej identyfikacji jednak niezrozumiałe staje się zdanie Kopernika, α Eridani nie była bowiem nigdy widoczna we Włoszech.

Katalog gwiazd Kopernika jest, jak wiadomo, powtórzeniem (ze zmianą tylko punktu zerowego) Ptolemeuszowskiego katalogu powstałego w Aleksandrii w pierwszej połowie II wieku. W tym czasie deklinacja α Eridani wynosiła -67° ; gwiazda ta była więc widoczna dopiero w okolicach zwrotnika Raka. Nie ma wątpliwości, że w ujęciu Ptolemeusza gwiazdozbiór Erydanu, ograniczony horyzontem Dolnego Egiptu, kończy się na gwieździe znanej pod oznaczeniem Bayera jako θ Eridani (jej deklinacja w r. 138 wynosiła $-48^\circ 7'$, w Aleksandrii zaś widoczne są gwiazdy do deklinacji -59°). θ Eridani jest więc ową „ὁ ἔσχατος τοῦ Ποταμοῦ λαμπρός“ Ptolemeusza [4] i „In extremo Fluminis fulgens“ Kopernika. Dodajmy, że pozycja podana w katalogach Ptolemeusza-Kopernika odpowiada rzeczywistemu położeniu θ Eridani (w układzie Kopernika 354° ; -54° — w tymże układzie α Eridani miałyby ok. 315° ; -60°).

W roku 1500 deklinacja θ Eridani wynosiła $-42^\circ 4'$ i gwiazda ta była widoczna w całych Włoszech.

Jerzy Dobrzycki

LITERATURA

- [1] M. Kopernik, *O obrotach sfer niebieskich* Ks. I, W-wa 1953 s. 23, 53—54.
- [2] tamże, s. 87.
- [3] N. Copernicus, *Über die Kreisbewegungen der Weltkörper*, Leipzig 1939, s. 122.
- [4] E. W. Maunder, *The Observatory* 36, 329 (1913).

